

popunjava važnu prazninu u pitanju o kojem imamo malo znanja, a to je obavještajni sistem Osmanskog carstva. Osim toga, ova knjiga je važna i u smislu usmjeravanja budućih proučavanja cjelokupnog ustroja obavještajnog sistema Osmanskog carstva.

BEHÇET LOKLAR

Bojan Stojnić, Verica M. Stošić,
Banjalučki ljekari u Kraljevini
Jugoslaviji, Udruženje arhivskih
radnika, Arhiv Republike Srpske,
Banjaluka, 2017, str. 233.

Obiman, dugotrajan i temeljit istraživački rad Bojana Stojnića i Verice M. Stošić, potpomognut timom arhivskih stručnjaka iz nekoliko naučnih institucija iz Bosne i Hercegovine, Srbije i Hrvatske rezultirao je objavom iznimno vrijedne studije *Banjalučki ljekari u Kraljevini Jugoslaviji*, koja je 2017. godine prezentirana široj naučnoj javnosti. Ogroman istraživački napor utrošen u sakupljanje po različitim arhivskim ustanovama rasute izvorne građe, u velikoj je mjeri pristup istraživanju ove tematike učinio lakšim i jednostavnijim, budući da je na jednom mjestu, objedinivši arhivska vrela, sakupio sva dostupna saznanja vezana za povijest banjalučkih ljekara Jugoslavije međuratnog perioda.

Strukturu knjige, pored *Uvodnih napomena* (11-17), čine poglavlje *Stari banjalučki ljekari* (18 – 206), te sažetak, *Summary* (207-211), koji je dat na engleskom jeziku. Slijede *Skraćenice navedenih izvora* (211-212), popis korištenih *Izvora i literature* (213-221), te *Indeks imena* (222–233).

Akcentirajući važnost nastanka jugoslavenske države za razvoj zdravstvenih prilika u Banjoj Luci, u *Uvodnim napomenama* (11–17) se ukazuje na ulogu i značaj ljekara kao prvih visokoobrazovanih kadrova, koji su se u ovom gradu, u odnosu na druge društvene strukture koje su bili znatno brojnije, javili još krajem osmanske vlasti, dok su za vrijeme austrougarske uprave, a posebno za vrijeme Kraljevine Jugoslavije, u skladu sa razvojem države postali veoma značajan i brojna faktor (11). Prema klasifikaciji sačinjenoj po kronološkom slijedu, autori razlikuju tri generacije ljekara: Prvi krug sačinjavaju uglavnom strani ljekari koji su u Banju Luku, u prvim godinama nakon ujedinjenja, pristigli iz dijelova bivše Austro-Ugarske monarhije, krajeva bivše carske Rusije, te dijelom iz bivše Kraljevine Srbije. Mjesta su u drugom krugu polako počeli popunjavati prvi domaći ljekari, ali oni, još uvijek, po brojnosti ne predstavljaju dominantne strukture. Treći krug sačinjavaju uglavnom ljekari “stradalnici,” po porijeklu mahom Srbi i Jevreji koje je 1941. godine rat doveo na liječnički rad u Banju Luku. Ističući neizvjesnost sudbine, ali i težinu prilika sa kojim su se u ovim ratnim vremenima susretali, s obzirom na opus posla, te činjenicu da su često bili najdraži plijen neprijateljske vojske, neki su ljekari iz ovog kruga, kako Stojnić i Stošić navode, odvedeni “u ustaške logore, dok su drugi nastavili da rade u državnim bolnicama i zdravstvenim ustanovama” (12). Ne zanemarujući njihovu svestranost i požrtvovanost u zdravstvenom i humanitarnom radu, posebno se, u glorificirajućem i romantičarskom zanosu, lišenom kritičkog tona, apostorfira karakter njihove publicističke djelatnosti koja je u “onovremenoj nacionalnoj i socijalnoj štampi bila sastavni dio njihove nacionalne aktivnosti i socijalne borbe,” dok je borba za državu,

njen opstanak i razvitak bila glavna briga, a zdravlje njenog naroda stalna preokupacija (14). Iako su metodološke napomene vezane za definiranje pojma *banjalučki* u uvodnim razmatranjima izostale, evidentno je da Stojnić i Stošić pod sintagmom *banjalučki ljekar* ne podrazumijevaju samo liječnike koji su svojim porijeklom bili vezani za Banju Luku, nego i sve ljekare koji su određeni dio svog života proveli na zdravstvenom i humanitarnom radu u ovom gradu.

Premda bi se klasifikacija ljekara koji su za vrijeme Kraljevine Jugoslavije radili i djelovali u Banjoj Luci mogla izvršiti na osnovu nekoliko različitih kriterijuma: prema porijeklu, prema kronološkom slijedu, prema predmetu istraživanja i užoj naučnoj specijalizaciji, odabran je kriterijum prezentiranja azbučnim redom. Životna priča stotinu deset banjalučkih ljekara predstavljena je u poglavlju *Stari banjalučki ljekari (18-206)*, kako slijedi: *Dragoljub Avramović, Nisim Alhalel, Miloš Aranicki, Olga Aristarhova, Milan Begić, Mirjana Beleslin, Ludvik Benčina, Berta Bergman, Benjamin Bernštajn, Samuel Bijelić, Đorđe Bukinac, Hasib Bušatlić, Ljubomir Vlatković, Dragoljub Vranješević, Gavro Vujičić, Mihailo Vujičić, Isidor Georgenberger, Ahilo Grezu, Ivan Grujić, Zaharije Davidović, Sergije Damzin, Ante Dančević, Ljudevit Deže, Kristo Dragomirović, Milutin Đorđević, Krešimir Župančić, Jakov Zarubica, Radmilo Ivković, Borivoje Ilić, Žika Jakšić, Nikola Janković, Grigorij Jelatancev, Todor Jeremić, Vlado Jovanović, Radoslav Jovanović, Božidar Jovetić, Dobrinka Jocić, Hinko Kale, Vjekoslav Kalea, Franjo Kanta, Bratislava Veljović – Klajnhapl, Franc Klajnhapl, Jakov Konforti, Boris Kosov, Muhamed Kulenović, Jakov Levi, Hajim Levi, Božidar Lužanin, Aleksandar Prokofijević-Maksimović, Blanka Manconi,*

Dimitrije Marković, Đuro Martinović, Života Matijašević, Jekaterina Šišlova Merkulova, Dimitrije Milanović, Vidoslava Pavlović Miletić, Muharem Midžić, Dragoljub Mratinković, Vicko Mrčić, Ejub Mujezinović, Smail Hadži Mulić, Dušan Muškatirović, Mihail Nagorni, Rafael Nahmijac, Morduh Novogradski, Karel Oberšlik, Dejan Orlić, Milivoje Panković, Draginja Livnjaković Panković, Danica Perović, Branko Petrović, Slavko Pišteljić, Vladislav Popović, Srbislav Popović, Milan Putnik, Pavle Radoslavljević, Smiljka Rakin, Jekaterina Ribkin, Martin Rider, Jakob Sarafić, Mavro Seleš, Andrija Senoš, Šefkija Sefić, Mihail Usatij Sidorenko, Stan-ko Sileski, Boleslav Splavski, Vida Stefanović, Pero Stjepanović, Vojislav Stokić, Aleksandar Uskoković, Feliks Fišer, Robert Frid, Aleksandar Fridman, Harutin Hazarjan, Margita Hercl, Edvard Hercman, Aleksandar Cvetković, Milica Rakić Cvetković, Đoko Cvijić, Suzana Čanji, Aleksej Čerepov, Ljubica Čermak, Velimir Čović, Darinka Milosavljević Čović, Branko Čubrilović, Miloš Šarić, Petar Švarc, Armin Štern, Gertruda Štern i Vladimir Šujica.

U ovom poglavlju, koje po svom obimu i sadržini čini fundamentalni i najpreciozniji dio studije, Stojnić i Stošić su prikupili i na jednom mjestu sublimirali dragocjene i vrlo vrijedne informacije o životu i radu banjalučkih ljekara, koje u sebi inkorporiraju podatke o njihovom porijeklu i privatnom životu, obrazovanju, poznavanju stranih jezika, stručnom i naučnom radu, odlikovanjima, vojnoj službi i političkom djelovanju za vrijeme Drugog svjetskog rata, kao i podatke o njihovom zdravstvenom, humanitarnom i prosvjetnom radu. Iako saznanja o banjalučkim ljekarima prikupljena u ovoj studiji nisu predočena prema jednom unificiranom kriterijumu koji bi podrazumijevao

ujednačene podatke o svim prezentiranim ličnostima, to ne umanjuje njihovu vrijednost. Naprotiv, to bi moglo poslužiti kao valjan razlog u kome treba tražiti, ne opravdanje za neunificiranost iznesenih podataka budući da to nije propust koji treba pripisati autorima, nego način da publikacije ovakvog tipa, s obzirom na to da omogućavaju trajno očuvanje i lakšu dostupnost arhivskih dokumenata sakupljenih na jednom mjestu, postanu praksa koju će slijediti arhivisti, povjesničari, ali svi oni koji poznaju istinsku vrijednost jednog arhivskog dokumenta. Ta je vrijednost još veća, posebno ukoliko se ima na umu činjenica, da je izvorna građa kao nekonzistentna kategorija, podložna utjecaju objektivnih, ali i subjektivnih faktora, koji ne samo da mogu utjecati na kvalitet i stanje jednog historijskog izvora, nego nekada mogu dovesti i do njegovog trajnog gubitka.

Utemeljena na brojnim, vrijednim i raznolikim izvorima, te jednako brojnoj i relevantnoj literaturi, ova vrijedna studija u sebi je objedinila sva dostupna saznanja o životu i radu banjalučkih ljekara koja su skrbljena iz bogate riznice nekoliko historijskih rudokopa, čime su ovi arhivski dokumenti, otrgnuti od požutjele arhivske prašine i trajno sačuvani od nestanka. Ostaje nadati se da će publiciranje ove studije pokrenuti interes za istraživanjem davno zaboravljenih i posebno, kada je u pitanju bosanskohercegovačka historiografija, neopravdano marginaliziranih tema iz socijalne povijesti.

MINELA RADUŠIĆ

Boro Bronza, Slavojka Beštić-Bronza, Boško M. Branković, Borivoje Milošević, *Istorija jugoslavenske ideje 1500 – 1918, Nezavisni Univerzitet Banja Luka, Grafid d.o.o. Banja Luka, Banja Luka, 2018, 255. str.*

Studija o razvoju ideje jugoslavenstva i državne zajednice Jugoslavije ušla je u historiografske tokove na stotu godišnjicu formiranja Jugoslavije. Naučno-istraživački tim sastavljen od četiri naučnika se odvažio na odvajanje od *mainstream* historiografskih tema. Protekla 2018. godina bila je obilježena reinterpretacijama i rekonstrukcijama događaja iz 1918. godine. Ova studija predstavlja osvježenje u historiografiji Bosne i Hercegovine, jer se ne bavi događajima s kraja 1918. godine i formiranja prve Jugoslavije. Prilikom promocije studije u prostorijama Nacionalne i univerzitetske biblioteke u Sarajevu, jedan od autora, Boro Bronza je istakao i ukazao na tu zasićenost, te kako su on i njegove kolege težili naučnom predstavljanju razvoja ideje zajedničke države Jugoslavena. Studija se sastoji od sadržaja, predgovora, recenzija i četiri poglavlja/članaka. Već u predgovoru B. Bronza objašnjava u kratkim crtama, na čemu je fokus studije, zbog čega je ova tematika značajna, dajući kratki pregled razvoja jugoslavenske ideje u općim evropskim društvenim tokovima i formiranja nacionalnih ideologema. Autori su iskazali zhavalnost Nezavisnom Univerzitetu Banja Luka za podršku i pomoć prilikom realizacije ovog projekta i objavljivanja studije.

Evropski korijeni južnoslavenskog ideologema 1500-1815, naslov je prvog članka, autora Bore Bronze i Slavojke Beštić-Bronza. Na početku se u kratkim crtama daje osvrt na ideološke, sociološke i nacionalne kontekste šireg prostora Evrope koji su utjecali